

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Живко Димитров Жеков

на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор”

в област на висше образование 1. Педагогически науки,

**Професионално направление 1.2 Педагогика, Научна специалност
Специална педагогика- Логопедия**

Тема на дисертационния труд:

**„Състояние на равнищата на езиковата компетентност при
заекващи деца от ПУВ”**

Автор: Василиос Димитриос Венетис

Научен ръководител: доц. д.п.н. Нели Василева

Научен консултант: проф. д-р Божидар Ангелов

Дисертационният труд на Василиос Венетис „Състояние на равнищата на езиковата компетентност при заекващи деца от ПУВ” е научно изследване, което насочва вниманието ни към един актуален, но недостатъчно разработен проблем в логопедията - езиковото функциониране при деца със заекване в ранна възраст. Като сложно комуникативно нарушение, заекването винаги буди интерес у изследователите със своите етиологични предпоставки и клинични симптоми. Появата му съвпада със сензитивния за овладяване на речта и езика предучилищен период, което дава своето отражение върху тяхното бъдещо развитие и динамика. Изследването на езиковите равнища при деца със заекване позволява да се проникне по-дълбоко в неговата същност и е предпоставка за ревизиране на съществуващите корекционни методи по посока на системно стимулиране на езиковите и речеви компетентности на децата. Тези факти потвърждават актуалността и дисертабилния характер на труда на Венетис.

Представеният ми за становище дисертационен труд съдържа 168 стандартни страници и е онагледен с 11 таблици, 15 фигури и 9 диаграми. Дисертацията има добра структура, която логично очертава спецификата на проблема - увод, 3 глави, заключение, изводи и препоръки, приноси, използвани източници и приложение. Формата и обемът на труда отговарят на изискванията за подобен тип научни разработки.

Актуалността на проблема е изложена в уводната част. В нея докторантът представя редица становища на автори, които подчертават необходимостта от изследвания, свързани с влияние на различни езикови фактори върху детското заекване и в частност, върху неговата честота и клинични прояви.

В първа глава на дисертационния труд *„Концептуализация на заекването като нарушение на речевата плавност“* авторът прави исторически преглед на концепта заекване като нарушение на речевата плавност. Изведени са основните прояви и характеристики на заекването, свързани с неговата етиология, патогенеза, класификации и специфична комбинация от вербални и невербални симптоми. Специално внимание е отделено на периодите на ранната онтогенеза на езиковото и говорното развитие при деца със заекване, което пряко кореспондира с основната цел на дисертационната разработка.

Направен е успешен опит за анализ на редица класически и съвременни научни теории, представящи механизмите на заекването и причинно-следствените зависимости между симптомите в неговата клинична картина. Смятам, че сред представените теории следва да се отдели по-голямо внимание на някои експериментално проверени модели, насочени към психологическата генеза на патологията (психолингвистичен модел на Абелева и модел на Ангушев за нарушена саморегулация на психичните функции). Независимо от това, така представеният литературен обзор ясно очертава проблемните области на теоретичните и експериментални проучвания в областта на детското заекване.

В програмата на изследването докторантът презентира модела на проведеното емпирично проучване и логически извежда неговите цел, хипотези и задачи. Същите са ясно формулирани и спазват приетата последователност на излагане.

Формулирани са две хипотези – по отношение на функционирането на лексикалното равнище на езика при децата със заекване и по отношение на влиянието на заекването върху развитието на по-сложните равнища на езика (морфологично и синтактично). Изведените хипотези очертават съдържателните рамки на експерименталната част и предполагат обективно разгръщане на авторовата теза.

Контингентът на изследване е коректно селектиран съобразно формулираните цел и задачи. Той включва две възрастови групи деца: първа група – деца между 4 и 6 години (30 на брой) и втора група – деца между 7 и 8 години (40 на брой), всяка от които симетрично се разделя на две подгрупи от заекващи и незаекващи деца.

Структурираният по този начин контингент позволява да бъдат изведени основните специфики на комуникативните възможности на децата със заекване и децата без заекване в рамките на всеки възрастов подпериод и да бъдат проследени в динамика очакванията, заложиени в хипотезите. Общият брой на изследваните деца – 70, е напълно достатъчен и позволява извеждане на статистически обективни резултати.

Диагностичният инструментариум на изследователската програма е коректно и подробно описан и представя изчерпателно реализираните експериментални процедури. В съдържателно отношение той напълно кореспондира с формулираните цел и хипотези. Авторската методика, която заслужава адмирации, включва 9 езикови проби, структурирани и реализирани съобразно принципа на нарастваща трудност (от лесни към сложни) и ангажиращи максимално основните езикови равнища – лексикално, морфологично и синтактично. Изведени са и критерии за индивидуално оценяване на изпълнението по всяка от пробите.

Структурата на задачите и инструкциите към всяка от тях са съобразени с възрастта на децата, а самият диагностичен материал е компактен и достъпен. В съдържателно отношение пробите са близки до познатите на децата образователни дейности. Положителен момент е и игровата форма на провеждане на изследването.

Последната глава от дисертацията е посветена на анализ на резултатите от изследването и в нея подробно са представени данните от проведеното емпирично проучване. Използваното от автора междугрупово изследване се оказва напълно резултативно и представително по отношение на влиянието на двата независими фактора „възраст“ и „заекване“ върху всяка от *деветте* зависими променливи, свързани с функциониране на езиковите равнища.

Намирам за добро решение анализът и коментарите на резултатите да следват последователността на всяка от зависимите променливи. Поместени са дисперсионните таблици и графики, показващи посоката на влияние на

независимите фактори и доказателствата за тяхната статистическа значимост, а оттам и влиянието върху зависимата променлива.

Получените от изследването резултати извеждат интересни закономерности в развитието и динамиката на езиковите равнища както при децата със заекване, така и при нормата. Някои от данните провокират по-задълбочени анализи и показват необходимост от разширяване на изследвания контингент деца. Прави впечатление, че функционирането на лексикалното равнище, свързано с генериране на конкретни съществителни имена (задачата „назоваване на обекти“), е в пряка зависимост само от възрастовия фактор и практически не се влияе от фактора „заекване“. Аналогични са резултатите от изпълнението на задачата за назоваване на антоними, където значимо влияние отново има само възрастта.

Намирам за много интересни и налагащи по-нататъшни изследвания данните от статистиката за значимо влияние върху генерирането на глаголна лексика както на фактора „възраст“, така и на фактора „заекване“. Това навежда на мисълта за различни езикови механизми, стоящи в основата на усвояване и използване на различна по характер лексика, с което биха могли да се обяснят и по-големите трудности на заекващите деца при задачи за бърза и точна употреба на глаголи.

При анализа на втората група задачи за изследване на *граматичното равнище на езика* статистическата значимост между всеки две средни е допълнена с данни от Post Hoc сравнения по теста на Бонферони.

От направения анализ на задачите за морфологични операции се оказва, че само при две от тях - за *образуване на множествено число и за съгласуване по род на съществителни и прилагателни* значение имат както фактора „възраст“, така и фактора „заекване“. Влиянието на заекването е особено показателно при пробата за множествено число, предвид не само неговото изолирано влияние, но и това на взаимодействието му с възрастовия фактор.

При употребата на глаголните времена – граматичното езиково равнище е по-високо при незаекващите 7-8 годишни деца, отколкото при която и да е от останалите изследвани групи. Основното влияние е отново по посока познанията, натрупани с възрастта. Налага се изводът, че колкото по-усложнени са задачите от областта на граматиката, толкова по-ниски

стойности се наблюдават по отношение на езиковото функциониране при децата от изследвания контингент.

При третата група задачи за *анализ на синтактичното езиково равнище* (параграф 3.2.3.) влиянието на независимите фактори „възраст” и „заекване” се регистрира и при двете експериментални проби („*довършване на просто изречение*“ и „*довършване на сложно изречение*”). Данните се допълват с тези от други изследвания и говорят в полза на заключението за дискретни езикови затруднения при децата със заекване, проявите на които зависят от характера и степента на сложност на езиковия материал. Като цяло, заекващите деца от двете възрастови групи показват по-добри резултати при задачи за генериране на лексикални форми отколкото при такива за морфологични операции, като най-ниски са резултатите при оценка на синтактичното равнище на езика.

От казаното дотук оценявам положително анализа и дискусиата на данните от изследването, в които докторантът показва умения за самостоятелна интерпретация във връзка с издигнатите хипотези. Препоръката ми относно отношение на тази част от дисертацията е статистическите данни да бъдат онагледени с конкретни отговори на децата по всяка от задачите, което ще засили обективния характер на анализа.

Изводите са обективни и естествено следват от проведената дискусия, а изведените приноси отразяват теоретичната и практическата стойност на труда.

Докторантът представя три (3) публикации, свързани с темата на дисертацията, от които две (2) в сборници от научни форуми и една (1) в електронно списание на ФНПП, което позволява резултатите да станат достояние на по-широк кръг от специалисти.

Авторефератът (в обем от 42 стр.) отговаря на изискванията за обобщено представяне на дисертационния труд. Той е достатъчно информативен и в него са отразени основните моменти от частите на труда, с акцент върху резултатите от изследването и теоретичните и приложни приноси. Смятам, че подробно представената в него теоретична част би следвало да се съкрати за сметка на таблични и графични данни от проведен статистически анализ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Дисертационният труд на Василиос Венетис „Състояние на равнищата на езиковата компетентност при заекващи деца от ПУВ” е прецизно планирана и проведена разработка, съдържаща значими резултати по актуален за логопедията проблем. Мога да го определя като изследване с важна практико-приложна стойност и определен принос по отношение на вербалната симптоматика на заекването. Докторантът демонстрира способност за самостоятелно провеждане на научно изследване и интерпретация на данните.

Считам, че дисертационният труд отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика - Специална педагогика-логопедия.

Предвид общото ми положително впечатление от разработката на докторанта, давам своята *положителна оценка* и предлагам на уважаемото Научно жури да даде положителен вот и да присъди на Василиос Венетис образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 1.2. Педагогика - Специална педагогика-логопедия.

гр. Варна
18.05.2018 г.

доц. д-р Живко Жеков: